

УДК 332

Кіпоро І.М.

старший викладач кафедри економіки

та управління персоналом

Кіровоградського інституту

Міжрегіональної Академії управління персоналом

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Досліджено сутність і специфіку державного регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки. Розглянуто роль інвестицій та інновацій у забезпеченні формування аграрними виробниками своїх конкурентних переваг. Обґрунтовано перспективи розвитку АПК на інноваційній основі.

Ключові слова: аграрний сектор, інвестиція, інновація, державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності.

Кипоро И.Н. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ РАЗВИТИЯ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Исследована сущность и специфика государственного регулирования инвестиционно-инновационного обеспечения развития аграрного сектора экономики. Рассмотрена роль инвестиции и инновации в обеспечении формирования аграрными производителями своих конкурентных преимуществ. Обоснованы перспективы развития АПК на инновационной основе.

Ключевые слова: аграрный сектор, инвестиция, инновация, государственное регулирование инвестиционно-инновационной деятельности.

Kiporo I.M. IMPROVING PUBLIC SUPPORT OF INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY IN AGRICULTURE

The essence and the specific features of state regulation of the investment and innovation ensuring of the economy's agrarian sector development are researched. The article focuses on the investment and innovation's role in ensuring of the forming by agrarian producers' their competitive advantages. Proved prospects of agricultural development on the basis of innovation.

Keywords: agrarian sector, investment, innovation, investment and innovation activity state regulation.

Постановка проблеми. Ринкові умови висувають до вітчизняних товаровиробників досить жорсткі вимоги, які спонукають їх до впровадження інноваційних моделей розвитку організацій. Також у конкурентній боротьбі на ринку першочергового значення набувають нецінові фактори, з яких найважливішими є якість товару, його новизна, наукоємність та інтелектоємність виробів. Це вимагає впровадження інновацій в діяльність господарюючих суб'єктів усіх галузей економіки. Тому розвиток аграрних підприємств зумовлюється ефективним управлінням змінами й інноваціями та постійним пристосуванням до них своєї стратегії, технології та структури управління, що є основними факторами їх успіху. Саме це і зумовило вибір напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка інноваційної теорії розвитку належить Й. Шумпетеру [8]. Наразі вивченню питань інноваційного розвитку сільськогосподарських структур присвячені праці таких вчених: Ю. Бажал, К. Волощук, І. Вініченко, П. Гайдуцького, В.Геєця, П. Саблука, В. Трегобчука та ін. Значний внесок у дослідження проблем розвитку державного регулювання та інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку аграрного сектора економіки зробили роботи О. Амосова, Є. Бузовського, В. Воротіна, Б. Губського, Л. Євчук, І. Іртищевої, С. Кваши, А. Костусева, Т. Лозинської, Ю. Лузана, С. Майстра, О. Макеєвої, П. Макаренка, О. Маслака, М. Мельника, О. Могильного, Б. Пасхавера та ін.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в обґрунтуванні необхідності впровадження інноваційних ідей у розвиток сільського господарства в Україні. Завдання, що передбачено вирішити: дослідити сучасний рівень впровадження досягнень науки і техніки у господарську діяльність агропромислових формувань; вивчити переваги розвитку організаційних сільськогосподарських структур на інноваційній

основі; обґрунтувати перспективи розвитку АПК на інноваційній основі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна має потенційні можливості для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, але для цього необхідні сучасні технології, належна матеріально-технічна база, а отже і значні інвестиційні ресурси.

Для багатьох вітчизняних підприємств джерелом розвитку і впровадження інновацій є власні кошти, так як отримати вигідні кредити досить складно, а інколи неможливо. Але для впровадження інновацій коштів не вистачає. Наші компанії, які розвиваються, у десятки, сотні разів менші ніж зарубіжні конкуренти. Вони не можуть інвестувати в інновації стільки грошей, як американські чи японські підприємці [1, с. 128].

Іноземні інвестиції у вітчизняне сільське господарство не йдуть через незадовільний інвестиційний клімат і непередбачувану державну політику, а також підвищену ризикованість аграрного виробництва. Це негативно впливає на продуктивність галузі.

На думку І.В. Дем'яненко, саме держава повинна взяти на себе повне забезпечення фінансування фундаментальних досліджень у сфері агроінновацій, це підтверджується і світовим досвідом. Звичайно триваюча економічна криза негативно позначається на фінансуванні наукових досліджень, тому для більшості вітчизняних сільськогосподарських виробників інноваційні методи є маловідомими і практично недоступними [3, с. 29].

Важливим є питання забезпечення правової бази формування сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату в аграрному секторі. Крім того, сучасна система інвестування вже не відзначається тією директивністю, як за часів перебудови, вона більш ліберальна. Але інвестиційні процеси у сільському господарстві не повністю відповідають вимогам ринкової економіки, а саме: недосконалий механізм

інвестування сприяє монопольному положенню комерційних банків, недостатня державна підтримка сільського господарства, збиткова діяльність багатьох сільськогосподарських підприємств не забезпечує повернення отриманих інвестицій [4, с. 140].

Успіх у конкурентній боротьбі з імпортною сільськогосподарською продукцією забезпечить формування сільськогосподарськими виробниками своїх конкурентних переваг, у чому важливу роль відіграють інвестиції й інновації, доступність до яких, у переважній більшості випадків, визначається ступенем інтегрованості підприємства у вертикальну структуру. Дані аспекти проблеми стосуються внутрішнього менеджменту підприємства і державне регулювання, на перший погляд, не має до нього ніякого відношення. Проте держава зацікавлена в розвитку суб'єктів економіки, який ґрунтується на здійсненні останніми правильних кроків у конкурентному бізнес-середовищі. Тому роль держави, на нашу думку, має полягати у формуванні у виробників аграрної продукції «правильної» свідомості і «правильних» знань щодо успішного функціонування у швидкозмінному зовнішньому підприємницькому середовищі. Це може бути державна програма підготовки та навчання керівників сільськогосподарських підприємств сучасним технологіям ведення бізнесу. Досвід показав, що, незважаючи на важкодоступність джерел фінансування для аграрних виробників, вони все ж таки мають можливість залучити кошти ззовні, проте це не завжди забезпечує успішність діяльності. І.О. Іртицева стверджує, що якби усунення недоліків у діяльності підприємств було б питанням виключно виділення грошових коштів на вирішення проблеми, тоді б з прибутковими підприємствами нічого поганого ніколи не траплялося [4, с. 84]. Істина проблеми криється у відсутності професійного управління грошовими потоками на сільськогосподарських підприємствах [6, с. 3], що є досить розповсюдженим явищем. Участь держави у формуванні когорт керівників нового формату мислення забезпечить розвиток галузі й зменшить потребу в її бюджетному фінансуванні.

Ми погоджуємося з Л. Євчук, що технологічна та технічна відсталість України від розвинених країн не є свідченням низького рівня інтелектуального потенціалу, тому не може завадити її розвитку. У сучасних умовах відкритості та доступності технологій раціонально виважена політика держави зі сприяння залучення в аграрний сектор потоку різної величини інвестицій надасть можливість виправити проблему неevolюційним шляхом проходження науково-технічного прогресу (як це здійснюється в більшості країн), а істотним стрибком угору до сучасних інтенсивних технологій [7, с. 295]. І, як уже зазначалося вище, найкращим, найоптимальнішим стрибком для українського аграрного сектора буде активне впровадження інновацій.

Забезпечити конкурентоспроможність і сталий розвиток будь-якої галузі в умовах прискорення глобалізації та інтеграції до Європейського простору можна лише у тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на інноваційно-інвестиційній основі. Поєднання інвестиційної та інноваційної діяльності, вкладення значних коштів у сучасні інноваційні технології та виробництво інноваційних продуктів слід розглядати як найважливішу передумову ефективного функціонування вітчизняного сільського господарства та інших галузей агропродовольчої сфери у відкритому конкурентному середовищі [6, с. 344].

Лібералізація зовнішньоторговельних відносин і входження України до європейського і світового рин-

кового простору вимагають відповідального підходу до формування технологічної і технічної політики не тільки в масштабах країни, а й у кожного окремого сільськогосподарського підприємства. У сучасних умовах конкурентоспроможними будуть тільки ті товаровиробники, які швидко опанують нові технології, а також технічні засоби для їх реалізації. За інших умов продукція вітчизняного аграрного сектора за всіма показниками (перш за все економічними) виявиться неконкурентоспроможною як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках, гостро постане пряма загроза залежності від імпорту багатьох видів продуктів харчування і продовольчої безпеці держави в цілому [2, с. 319].

Зважаючи на значимість і роль інновацій у розвитку аграрного сектора та економіки країни в цілому, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2013 р. було схвалено «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на період до 2014 року». Метою Концепції є вдосконалення системи державного регулювання в інноваційній сфері, зокрема визначення концептуальних засад державного регулювання в інноваційній сфері, формування економічних структурних і організаційних основ інноваційної діяльності, створення належної інституціональної бази, забезпечення взаємодії різних інститутів під час упровадження інновацій, створення системи надання державної підтримки інноваційному розвитку національної економіки з урахуванням пріоритетів розвитку науки, техніки та інноваційної діяльності, створення сучасного ринку інновацій та технологій, визначення механізму оперативного реагування на зміни в інноваційній сфері.

Прийнята Концепція спрямована на вирішення трьох основних комплексів існуючих проблем у даній сфері – формування економічних (податкових, кредитних, страхових) умов прискореного розвитку інновацій, створення сучасної основи інноваційних процесів та сприяння створенню нової інституційної бази в даному напрямі.

Концепцією також передбачено формування ключових елементів сучасної інноваційної інфраструктури, які досі практично відсутні в Україні. Перш за все мова йде про впровадження дієвих механізмів державно-приватного партнерства, створення кластерних моделей галузевого та регіонального співробітництва при реалізації пріоритетних інноваційних проєктів, формуванні системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики [19].

За ствердженням Бухарда Клеффманна, президента німецької компанії KleffmannGroup, яка займається маркетинговими дослідженнями у сфері сільського господарства, перед сільським господарством сьогодні стоїть багато викликів, основний із них – індустріалізація. Агропромисловий комплекс потребує вливання дедалі більшого капіталу ззовні. Кошти повинні приходити від впливових людей, фондів або приватних інвесторів, не пов'язаних із сільським господарством. Крім того, зараз зростає потреба в землі [2, с. 15].

Україна поступово перетворюється в значного гравця на світовому аграрному і продовольчому ринках. За оцінками експертів, країна займає провідні місця в торгівлі зерновими та олійними культурами, експортує значні обсяги молочної продукції та соянишкової олії тощо. Однією з причин повільного зростання продуктивності та виробництва аграрної продукції є непривабливий інвестиційний клімат, зо-

крема недостатньо прозоре, непослідовне і обтяжливе для бізнесу державне регулювання. Тому країні не вдається залучити достатній обсяг інвестицій для стимулювання подальшого розвитку і зростання економіки, а аграрний сектор не має змоги повною мірою скористатися сприятливими природними умовами та високими світовими цінами на сільськогосподарську продукцію [1].

За даними асоціації «Український клуб аграрного бізнесу», протягом 2012–2013 рр. українські аграрні компанії залучили інвестицій на загальну суму майже 1,5 млрд дол. США. Інтерес інвесторів до сільського господарства України зростатиме й надалі, що фахівці пояснюють перевагами держави перед іншими країнами світу та Чорноморського регіону зокрема. На фоні глобального попиту на продукти харчування Україна зберігає відносно високу інвестиційну привабливість, оскільки є однією з небагатьох країн світу, де функціонують великі агрокомпанії, цікаві інвестиційному капіталу [8, с. 8].

Завдяки історичному розвитку АПК та родючості земель український агропромисловий комплекс має свої особливості. У Західній Європі середній розмір господарств складає близько 200 га, тоді як в Україні функціонують великі корпорації, які поєднують продуктивність земель з економією на масштабах виробництва. Велика кількість господарств обробляє землі площею більше тисячі гектарів.

Ще однією особливістю ведення підприємництва в Україні є термін окупності. У США термін окупності може становити 14-15 років, тоді як для українського бізнесу настільки тривалі терміни є неприйнятні. Власники вітчизняних підприємств націлені на повернення вкладених коштів протягом перших п'яти-десяти років, що сприяє підвищеному інтересу до українських компаній з боку потенційних інвесторів [7, с. 10].

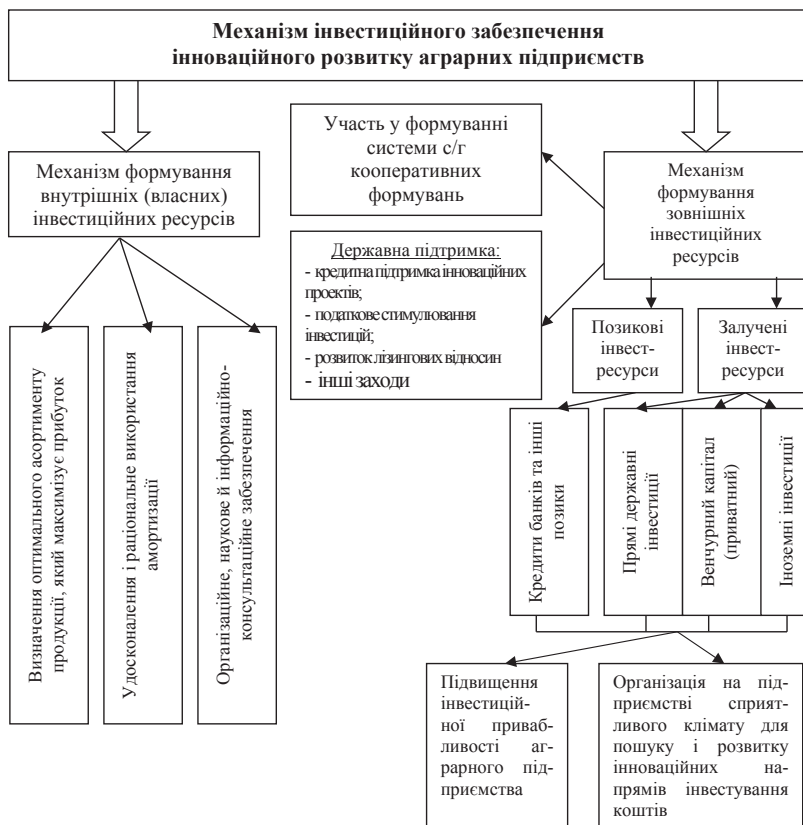

Рис. 1. Структурно-логічна схема механізму інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку аграрних підприємств

Аграрний сектор України залишається досить привабливим для інвесторів і з таких причин: неформований ринок продовольчих продуктів, відсутність можливості розширювати посівні площі в інших аграрних країнах і наявність таких площ в Україні, висока родючість чорнозему, низька собівартість готової продукції за рахунок дешевої робочої сили, пільгове оподаткування сільськогосподарських підприємств, зростання попиту на біопаливо тощо [5, с. 21].

Іноземні інвестиції в агропромисловий комплекс України в умовах обмеженості внутрішніх ресурсів є найпривабливішим джерелом матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Однак їх обсяг і рівень ефективності залишаються вкрай недостатніми через наявність цілої низки гальмуючих чинників [4, с. 106]. Серед вагомих перешкод називають нестабільність, непрозорість законодавчої бази, судова незахищеність підприємницької діяльності, макроекономічний дефіцит в управлінні сільським господарством, низький рівень фахової освіти, особливо у сфері області макроекономічного регулювання, низький рівень державної підтримки сільського господарства, недостатній розвиток інфраструктури аграрного ринку тощо [8]. Тому прозора і послідовна внутрішня політика є визначальним фактором до розвитку агропромислового комплексу і залучення іноземних інвестицій.

З метою посилення ролі держави у процесах наукового забезпечення і супроводу агропромислового виробництва на регіональному рівні рекомендується при побудові регіональної системи управління інноваційним процесом застосовувати розроблені в дисертації методичні підходи.

Проведений у роботі аналіз показав, що концептуальна модель інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності підприємств аграрного сектора потребує не тільки подальшого розвитку механізму державного регулювання такого забезпечення, а й удосконалення системи інвестування підприємств цього сектора.

Для вирішення поставленого завдання процес функціонування системи інвестування інновацій на аграрному підприємстві був розділений на послідовні етапи; виділені найбільш проблемні з них і розроблені шляхи їх удосконалювання. Зокрема, на етапі розробки стратегії формування інвестиційних ресурсів аграрного підприємства виникає проблема їх оптимальної структури. Про структуру інвестиційних ресурсів аграрного підприємства дозволяє судити розроблена в ході дослідження структурно-логічна схема механізму інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку аграрних підприємств (рис. 1).

На основі проведеного аналізу в якості критеріїв для оптимізації структури інвестиційних ресурсів аграрного підприємства пропонується використовувати: 1) максимізацію прибутку підприємства; 2) максимізацію фінансової стійкості підприємства; 3) максимізацію ефективності використання ресурсу землі.

Для вирішення завдання максимізації прибутку і фінансової стійкості аграрних підприємств пропонується застосовувати методи лінійного програмування. У ході вирішення завдан-

ня з метою врахування впливу інфляційних процесів на формування інвестиційних ресурсів і впливу фактора альтернативності використання ресурсів слід ввести обмеження щодо неявних витрат.

Крім того, рекомендується застосовувати в розрахунках показник маржинального доходу на одиницю продукції. Використання зазначених прийомів дозволить оптимізувати асортимент продукції і визначити таку його обсяги, які максимізують прибуток і фінансову стійкість аграрного підприємства. За рахунок чого, по-перше, зростають власні інвестиційні можливості підприємства, по-друге, зростає його інвестиційна привабливість для потенційних інвесторів.

Вивчення матеріалу із зазначеної проблематики показало, що коли серед представників уряду, власників/керівників агрохолдингів, експертів аграрного ринку, інших постає питання про посилення експортних позицій України на світовому ринку, мова йде про розширення, побудову нових елеваторів, портів, зернохосовищ, створення біржі тощо, піднімається питання доцільності введення експортних мит, квот та інших обмежень. Рідко можна зустріти повідомлення, де говорять про вкладення значних сум коштів у розвиток того чи іншого напрямку сільськогосподарського виробництва. Хоча основою формування експортного потенціалу країни та її продовольчої безпеки є саме сільське господарство. Так, інвестиційними планами Агрпромишловій групи «Агротрейд» (яка планує збільшити свій земельний банк до 100-150 тис. га) передбачено будівництво нового зернохосовища в Кіровоградській області обсягом одночасного зберігання 50 тис. т [3]. Міністерство аграрної політики і продовольства України розглядає міжнаціональну інвестиційну роботу на зерновому майданчику України у спрямуванні коштів на будівництво нової портово-елеваторної системи України, що збільшить її експортні можливості [3]. Європейська бізнес-асоціація в особі української та міжнародної аграрної бізнес-спільноти висловлює надзвичайну стурбованість пропозицією, ініційованою Міністерством економічного розвитку і торгівлі України щодо введення експортного мита на сільськогосподарську продукцію, а також обкладення виробленої в Україні соняшникової олії експортним митом у розмірі 10%. Упровадження експортних обмежень вважають суттєвим дестабілізуючим фактором для інвестиційної привабливості України, бізнес-клімату та продовольчої безпеки країни [4]. Міжнародна асоціація торгівлі зерном і кормами GAFTA також була занепокоєна діями уряду щодо регулювання зернового ринку і попереджала щодо зниження інтересу інвесторів до розвитку аграрного бізнесу в Україні [2].

Повідомлення подібного характеру часто зустрічаються в спеціалізованих засобах інформації і відображають тенденції, плани й наміри суб'єктів аграрного сектора і аграрного ринку, що потребує негайного коригування ситуації. Доцільно змістити фокус інвестиційної та регуляторної уваги держави на розвиток сільського господарства і стимулювати вкладення коштів саме в дану галузь і розвиток сільських територій.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. Наразі у більшості країн світу підприємства забезпечують підвищення своєї товарної конкурентоспроможності за рахунок використання інновацій, розробки високотехнологічних продуктів, створення яких неможливо без розвитку науково-технічного потенціалу. Отже, одним із напрямів підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектора є його розвиток на інноваційній основі. Проте інноваційна

діяльність у сільському господарстві характеризується низькою активністю та ефективністю.

Сьогодні інноваційна політика повинна бути спрямована на створення економічних, правових, організаційних основ для розвитку інноваційної діяльності в галузях економіки, забезпечення ефективного використання результатів науково-технічного прогресу, підвищення конкурентоспроможності продукції, вирішення завдань соціально-економічного розвитку. Для цього необхідно реалізувати такі важливі заходи інноваційної політики:

- створення та впровадження на основі новітніх технологій високоефективних сортів і гібридів сільськогосподарських культур і високопродуктивних порід тварин;

- створення системи пільгового кредитування комерційними банками реалізації інноваційних проєктів;

- створення пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інноваційних проєктів у сільському господарстві;

- розширення кредитування інноваційних проєктів за рахунок лізингових, факторингових та інших операцій;

- запровадження механізмів державного страхування кредитів, виданих сільськогосподарським підприємствам, що розробляють і впроваджують інноваційну високотехнологічну продукцію.

Державна політика в напрямі посилення інвестиційно-інноваційного забезпечення аграрного сектора має передбачати не лише виділення бюджетних коштів. Обов'язковими мають бути програми соціально-роз'яснювального характеру, законодавчо визначеного стимулювання, створення сприятливого для інвестування середовища.

Отже, покращення інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрному секторі потребує удосконалення механізму залучення інвестицій. Інвестиції в аграрний сектор дозволять впроваджувати інноваційні розробки в сільському господарстві. Залучення інвестицій забезпечить створення сприятливих умов для просування вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому ринку, підвищиться конкурентоздатність аграрного сектору і життєвий рівень сільських жителів. Визначальна роль у покращенні інвестиційно-інноваційної діяльності має належати державі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вініченко І. І. Економічна сутність НТП, інновації та їх роль у розвитку агропромислового виробництва / І. І. Вініченко // Економіка та держава. – 2013. – № 4. – С. 9-12.
2. Волощук К. Б. Формування інноваційно-інвестиційного потенціалу агропромислових підприємств : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д. е. н. : 08.00.04 / К. Б. Волощук ; Житомирський національний агроекологічний університет. – Житомир, 2011. – 20 с.
3. Дем'яненко І. В. Інвестиційно-інноваційний чинник економічного зростання / І. В. Дем'яненко, А. В. Буряк // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 11. – С. 3-11.
4. Ізюмська В. А. Державна підтримка розвитку інноваційних процесів на державному та регіональному рівнях / В. А. Ізюмська // Економіка та держава. – 2011. – № 10. – С. 78-80.
5. Іртицева І. О. Регіональний інноваційний розвиток агропродовольчої сфери: сучасний стан та завдання управління / І. О. Іртицева // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – С. 71-79.
6. Михайлова Л. І. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / Л. І. Михайлова, С. Г. Турчина. – К. : ЦУЛ, 2007. – 248 с.
7. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2013 р. / за ред. Г. А. Пашинської. – Кіровоград, 2014. – 477 с.
8. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку / Й. Шумпетер. – М. : Прогрес, 1982.